

Klaudy K. 2007. Tizenöt tézis a fordítástudományról. In: Sárdi Cs. (szerk.) Kommunikáció az információs technológia korszakában. A XVII. MANYE Kongresszus előadásai. Siófok:

Kodolányi János Főiskola. 40–51.

TIZENÖT TÉZIS A FORDÍTÁSTUDOMÁNYRÓL¹

Mint a Magyar Alkalmazott Nyelvészek Egyesületének egyik alapító tagja tizenhét éve veszek részt a MANYE Kongresszusokon, melyeken a fordítási szekció mindig a legnépesebbek közé tartozott. A fordítástudomány népszerű és megbecsült ága az alkalmazott nyelvészetnek, de mégiscsak résztema, plenáris előadás témájául ritkán választják. Eddig csak egyszer 1993-ban, Miskolcon került rá sor. Most azonban fontos esemény előtt állunk, a Magyar Akkreditációs Bizottság jóváhagyta a fordító és tolmács mesterképzés szaklétesítési kérelmét, és a szakindítási kérelmek elbírálása is folyamatban van. 2008 szeptemberétől legitim egyetemi szakká válik a fordítás és tolmácsolás, amelyből diplomát lehet szerezni. Ennek a fejleménynek nagy hatása lesz a fordítók és tolmácsok társadalmi helyzetére, a fordító- és tolmácsképzés fejlődésére, és nem utolsósorban a magyar fordítástudományi kutatások további alakulására.

Helyénvaló tehát áttekinteni, hogyan áll most a magyar fordítástudomány, milyen tudományos háttérre támaszkodhat a jövőre induló fordító és tolmács mesterképzés. Azt elmondhatjuk, hogy a magyar fordítástudomány sokat fejlődött az elmúlt években. Megvan a tudományos infrastruktúrája, vannak szakemberek, akik művelik, vannak konferenciák, ahol elő lehet adni az eredményeket, 1999 óta van rendszeresen megjelenő magyar nyelvű folyóirata a *Fordítástudomány*, 2000 óta van angol nyelvű folyóirata az *Across Languages and Cultures*, ahol publikálni lehet, és van doktori programja, amely remélhetőleg biztosítja a tudományos utánpótlást.

A fordítástudomány mint önálló tudományterület ismertségével és elismertségével azonban még nem lehetünk elégedettek. És ennek részben a fordítástudomány viszonylagos fejletlensége az oka. A fordítók tevékenységének és a fordított szövegeknek a kutatása még mindig nem érte el a tudományos általánosítás és rendszerbe foglalás kellő fokát. Még mindig nincsenek megfogalmazva azok az alaptételek, melyekben a fordításkutatók egyetértenek, nincsenek leírva azok az alapszabályok, melyeket a fordításkutatásban be kell tartani.

---

¹ A XVII. MANYE Kongresszuson tartott előadás szerkesztett változata (Siófok, Kodolányi János Főiskola, 2007. április 19–21).

Nemrég válogatott tanulmánykötetet állítottam össze az elmúlt huszonöt évben írt tanulmányaimból, és az előszó írása közben merült fel bennem a gondolat, hogy megpróbállok megfogalmazni néhány alaptételt, amelyek talán kirajzolódnak munkásságomból, de tézisszerűen eddig nem fogalmaztam meg őket. Az említett előszó (Klaudy 2007) csak a tézisek felsorolását tartalmazza, részletesebb magyarázat nélkül. Most felhasználom ezt az alkalmat, hogy téziseimet a XVII. MANYE Kongresszus hallgatóságának szóban is elmondjam, és néhányhoz közülük megjegyzéseket fűzek. Akik rendszeresen követik a fordítástudományi szakirodalmat, azoknak sok minden ismerős lesz, korábbi műveimből, ez az előadás azonban nem kizárólag a fordításkutatóknak, hanem az érdeklődők szélesebb körének szól.

1. Tizenöt tézis a fordítástudományról

1. Ahogy a tudományról általánosságban elmondható, hogy célja az emberi tapasztalat rendszerbe foglalása, ugyanúgy elmondható a fordítástudományról, hogy célja a fordítói tapasztalat rendszerbe foglalása.
2. A fordítói tapasztalatok rendszerbe foglalására azért van szükség, hogy a fordításról, mint kétnyelvű beszédtevékenységről szerzett tudásunk fel tudjon halmozódni, a fordításról való ismereteink egymásra tudjanak épülni.
3. Ahogy a nyelvtudomány sem éri be a nyelvi rendszerek leírásával, hanem az is érdekli, hogyan használják az emberek a nyelvet, a fordítástudományt is a fordítói nyelvhasználat érdekli: hogyan járnak el, hogyan cselekednek (nyelvileg) a fordítók bizonyos (nyelvi) helyzetekben.
4. A nyelvtudomány akkor izgalmas, ha a nyelvet működés közben vizsgálja, a fordítástudomány még izgalmasabb, mert két nyelvet vizsgál "együttes" működés közben.
5. A fordításról és tolmácsolásról való beszéd legyen szakszerű, ne merüljön ki anekdotázásban, valamint a leiter jakabok és tolmácsolási bakik emlegetésében.
6. Mivel a fordítói gyakorlatban a problémák naponta újratermelődnek és a megoldások sohasem véglegesek, a fordításról való gondolkodás sem tudott sokáig tudománnyá rendeződni.
7. A fordítók tevékenységének évszázados tapasztalatai még mindig nincsenek kellőképpen rendszerbe foglalva és általánosítva.

8. Mivel a fordítási folyamatnak sok szereplője van, és a fordítói választásokat sok tényező befolyásolja, a fordítástudomány csak interdiszciplináris tudományterületként képzelhető el.
9. Az általános fordítástudomány célja, hogy minél többet tudjunk meg a fordítás folyamatáról, eredményéről, funkciójáról.
10. A magyar fordítástudomány célja, hogy minél többet tudjunk meg a magyar fordítók és tolmácsok kognitív átváltási folyamatairól, a fordítás eredményeképp keletkezett magyar szövegekről, és a fordítás funkciójáról a magyar társadalomban.
11. A fordítástudomány „segédtudományait” a fenti három kutatási tárgy jelöli ki: a fordítás *folyamatának* kutatásában a pszicholingvisztikával és a kognitív nyelvészettel, a fordítás *eredményének* kutatásában a szövegnyelvészettel, a stilisztikával és az irodalomtudománnyal, a fordítás *funkciójának* kutatásában pedig megint csak az irodalomtudománnyal, valamint a szociolingvisztikával és a pragmatikával érintkezik.
12. A fordítás fontos szerepet játszik az anyanyelvi nevelésben, mint az anyanyelvi tudatosítás egyedülállóan hasznos eszköze, mert a fordítás az a tevékenység, amely valódi feladatok elé állítja, és működésbe hozza az anyanyelvi kompetenciát.
13. A fordításkutatás nagyon alkalmas eszköz a nyelvi formától a gondolatig és a gondolattól a nyelvi formáig vezető út kutatására. Egy nyelven belül ugyanis a nyelvi formát nagyon nehéz a gondolathoz viszonyítani, mert a nyelvi forma születése elválaszthatatlan a gondolattól. A fordítás esetében viszont az eredeti szöveg felfogható úgy, mint a gondolat sajátosan kódolt formája.
14. A fordításkutatás legnagyobb problémája, hogy mihez viszonyítsunk? A független, azaz nem fordított célnyelvi szövegek korpusza ennek a problémának az egyik megoldása lehet.
15. A fordításkutatás előtt óriási feladatok állnak, hiszen a nyelvtudomány összes olyan problémája, amelyet eddig egy nyelv működésének vonatkozásában vizsgáltak, újra felvethető a fordításnak, azaz két nyelv együttes működtetésének a vonatkozásában.

2. Megjegyzések a tézisekhez

2.1. A fordításkutatás komplexitása

Először a 8. tézishez fűzök megjegyzéseket, amely a fordításkutatás komplexitásáról szól: „Mivel a fordítási folyamatnak sok szereplője van, és a fordítói választásokat sok tényező befolyásolja, ezért a fordítás kutatása csak interdiszciplináris tudományterületként

képzeltető el”. Az alábbi táblázat, melyet egy korábbi tanulmányomból vettem át (Klaudy 2003:12) szemlélteti, a kétnyelvű (másodlagos) beszédtevékenység vizsgálatának komplexitását az egynyelvű (elsődleges) beszédtevékenység vizsgálatához képest.

1. táblázat
Milyen tényezők hatnak a nyelvi eszközök kiválasztására az egynyelvű és kétnyelvű beszédtevékenységben

	Elsődleges (egynyelvű) beszéd tevékenység L1 nyelven	Elsődleges (egynyelvű) beszéd tevékenység L2 nyelven	Másodlagos (kétnyelvű) beszédtevékenység L2 nyelven
Langue- szint	L1 nyelvi rendszer	L2 nyelvi rendszer	L1 nyelvi rendszer L2 nyelvi rendszer
Parole- szint	L1 nyelvhasználat	L2 nyelvhasználat	L1 nyelvhasználat L2 nyelvhasználat
Nyelven kívüli tényezők szintje	L1 kontextus (történelmi, társadalmi, művészeti, irodalmi)	L2 kontextus (történelmi, társadalmi, művészeti, irodalmi)	L1 kontextus L2 kontextus (történelmi, társadalmi, művészeti, irodalmi)
			az L1 és L2 nyelvi rendszer viszonya pl: hiányzó kategóriák
			az L1 és L2 nyelvhasználat viszonya. pl: szövegépítési sajátosságok különbségei
			az L1 és L2 kontextus viszonya.pl. politikai, hatalmi viszonyok, művészet, irodalmi élet
			a fordítói nyelvhasználat jellegzetességei az L1 és L2 vonatkozásában (korábbi fordítónemzedékek tapasztalatai)

A táblázat szemmel látható aránytalansága (a jobb szélső oszlop sokkal hosszabb) jól szemlélteti, hogy a kétnyelvű beszédtevékenység vizsgálatakor nemcsak megkettőződik a kutatható, hiszen mind a nyelvi rendszer, mind a nyelvhasználat, mind a nyelven kívüli tényezők esetében mindkét irányban kell vizsgálódnunk, hanem meg többszöröződik. Ugyanis a két nyelvi rendszer a fordításban viszonyba kerül egymással, a nyelvhasználati szokások hatnak egymásra, a nyelven kívüli tényezők viszonyának története van, és végül a két nyelv

közötti fordítási viszonyoknak is megvan a maga története, kialakulhat a konkrét nyelvpárra jellemző fordítói nyelvhasználat. Ezt azért fontos hangsúlyozni, hogy a fordítás kutatásában nem szabad kirekesztően viselkedni, nem szabad a problémákat csak a magyar nyelv, csak az idegen nyelv, csak az irodalom, csak a nyelvészet, vagy csak a kulturális (ideológiai, hatalmi) különbségek szemszögéből kezelni.

2.2. A nyelvek fordítási szempontú egybevetése

A 3-4. tétel a nyelvészeti fordításkutatás egyik fontos területéről: a nyelvek fordítási szempontú egybevetéséről szól. Ez olyan feladat, amelyet sokan már meghaladottnak és korszerűtlennek tartanak, pedig még mindig nem végeztünk el. Akik ezt a feladatot meghaladottnak tartják, azok nem látják tisztán, hogy itt nem langue-szintű egybevetésről van szó, mely a két nyelv rendszerét hasonlítja össze, nem is parole-szintű egybevetésről, mely a két nyelv nyelvhasználati különbségeket hasonlítja össze, hanem a fordítás folyamatában viszonyra lépő két nyelv, a forrásnyelv és a cél nyelv „együttes működésének” vizsgálatáról. Míg a langue-szintű egybevetés statikus, előre megállapított nyelvi kategóriákkal dolgozik, és azokat a rendszerbeli helyük szempontjából veti egybe, a parole-szintű egybevetés szintén statikus, hiszen kész szövegekkel dolgozik, a fordítási egybevetés két szempontból is dinamikus: a nyelveket és a fordítókat is „működés közben” írja le. Kutatja a nyelvek fordítási viselkedését, azt, hogy melyek azok a különbségek, amelyek valamely konkrét nyelvpár esetében a fordítás folyamatában aktualizálódnak, életre kelnek – ezeket nevezzük dinamikus kontrasztoknak. És kutatja a fordítók viselkedését azt, hogy melyek azok a stratégiák, amelyeket a rutinos fordítók alkalmaznak a fordítás folyamatában életre kelő nyelvi különbségek által okozott nehézségek leküzdésére.

Nézzünk egy példát: az angol és a magyar személyes névmások langue-szintű különbsége, hogy az egyes szám harmadik személyű személyes névmásnak az angolban van neve, a magyarban nincs. Parole-szintű különbsége, hogy a magyar személyes névmás ezért nem is tudja betölteni azt a szövegszervező (kohézív) funkciót, mint az angol, tehát sokszor be sem kerül a mondatba, amit egy másik langue-szintű morfológiai különbség tesz lehetővé: szegény morfológia az angolban vs. gazdag morfológia a magyarban.

A fordításszempontú leíráshoz meg kell vizsgálni, mennyire dinamikusak ez a kontrasztok, melyek azok, amelyek ezekből a különbségekből életre kelnek a fordítás folyamatában, és milyen fordítási problémát okoznak (nem akaratlan konkretizálódása a magyar-angol fordításban, félreértésre alkalmas általánosítás az angol-magyar fordításban), és milyen műveleteket hajtanak végre a fordítók ezeknek a nehézségeknek a leküzdésére (tudatos konkretizálás a szereplők nevével, foglalkozásával stb.).

2.3. Eredmény, folyamat és funkciókutatás

A 9. tézis James Holmes (1972, 1988) közkeletű megállapítására épül, mely szerint a leíró fordítástudománynak a fordítás eredményét, folyamatát és funkcióját kell kutatnia. Hogy mikor, melyik kutatási irányt választjuk az csak részben függ attól, hogy mire vagyunk kíváncsiak, sokszor attól függ, milyen adatokhoz férünk hozzá.

Kezdjük az eredményközpontú kutatásokkal. Ha kész fordításokat elemzünk, az adatbázis már a kutatás elején rendelkezésünkre áll, esetleg a forrásnyelvi szöveg beszerzése okozhat gondot, de arra nincs is mindig szükség. Az eredményközpontú kutatások is többfélék lehetnek: (1) A FNy és CNy szöveg egybevetése, (2) FNy szöveg egybevetése különböző fordítók által készített CNy szöveggel, (3) FNy szöveg egybevetése több különböző CNy-re készített fordítással, (4) fordított és nem fordított CNy szöveg egybevetése, (5) kommentált fordítás.

Az eredményközpontú kutatás a leghagyományosabb és legkevésbé eszközigenyes módja a fordításkutatásnak, de a kész fordítások elemzésének módszertana még meglehetősen kidolgozatlan. Két fő iránya van az eredményközpontú fordításkutatásnak: az egyik a forrásnyelv felől, a másik a cél nyelv felől közelíti meg a fordítás eredményét.

A forrásnyelv felőli megközelítés esetében az eltolódásokat kutatjuk (vö: „shift” Catford 1965). Már maga az „eltolódás” terminus is több kérdést vet fel. Törvényszerű vagy véletlen? Tudatos vagy spontán? Mindent eltolódásnak tartsunk, ami a két nyelv langue- és parole-szintű különbségei miatt a fordítás szövegében bekövetkezik vagy csak azt, amikor a fordítói kreativitás nyomait fedezzük fel a fordításban?

A cél nyelv felőli megközelítés esetében nincs szükségünk a forrásnyelvi szövegre, mert a fordított szöveget autentikus, nem fordítási cél nyelv szövegekkel hasonlítjuk össze. Itt a „kvázi helyességet”, a fordított magyar szövegekre sajátosan jellemező lexikai, szintaktikai és szövegszerkesztési sajátosságokat kutathatnánk, itt tesznek jó szolgálatot világszerte az elektronikusan lekérdezhető összehasonlítható számítógépes szövegkorpuszok (finn, norvég), itt tudnánk használni a magyar fordítási szövegek korpuszát, ha lenne már ilyen.

Átmenetet jelent a folyamatközpontú kutatások felé azoknak a kutatóknak a munkája, akik az eredmény alapján a folyamatra próbálnak következtetni. Magam is közéjük tartozom. Az explicitációt részben mint szövegsajátságot vizsgálom (explicititás), részben mint műveletet (explicitáció). A fordított szövegben felfedezhető explicitációs eltolódások egy részét tudatos átváltási művelet eredményének, azaz fordítói stratégiának tekintem.

A leíró fordításkutatás másik nagy irányzata a folyamatkutatás ennél közvetlenebb adatokra épít, a fordítók fejébe próbál behatolni, a fordítók fordítási közbeni kihangosított gondolatait jegyzi le (think aloud research – Tirkkonen Condit 2000), vagy számítógépek billentyűzetének aktivitását méri (log file analysis – Jakobsen 2006). Lehet a két módszert kombinálni és videofelvételeket is alkalmazni, ezt tette Birgitta Englund Dimitrova legújabb könyvében (2005). A tolmácsok esetében az introspekció nem lehetséges, ott a tolmácsolás után felvett retrospektív jegyzőkönyvek szolgáltatnak adatokat a tolmácsolás közben végbemenő folyamatokról. Ugyanezt a célt szolgálja a konszekutív tolmácsok jegyzeteinek elemzése is, amelyről most jelent meg egy magyar kutató cikke az *Interpreting* című folyóiratban (Szabó 2006).

A folyamatkutatás nem a fordítás vagy tolmácsolás végtermékét elemzi, hanem az odavezető útra és annak állomásaira kíváncsi: hogyan követik egymást a percepció és produkciós fázisok, hogyan gazdálkodnak az idővel, hogyan ismerik fel, és hogyan fogalmazzák meg a problémákat, hogyan választanak a lehetőségek között, hogyan indokolják, hogyan értékelik saját megoldásaikat stb. Ezeknek a folyamatoknak a tekintetében nagy különbségek lehetnek a gyakorló nyelvi közvetítők szituációból kiinduló globális stratégiái és kezdők, vagy fordító- és tolmácsképzésben résztvevő hallgatók sokszor szavakból kiinduló lokális stratégiái között.

A leíró fordításkutatás harmadik nagy iránya a fordítás funkciójának kutatása a fordítók társadalmi helyzetét, szerveződését, egyéni és intézményi munkakörülményeit tekintő kutatási tárgynak. Ehhez a kutatáshoz az adatokat kérdőíves felmérésekből lehet nyerni. Az alábbiakban Williams és Chesterman nyomán ismertetünk néhány kérdést (2002).

A fordítók társadalmi helyzetével kapcsolatos kérdések: (1) Mit gondolnak a fordítók a saját munkájukról? (2) Mit gondolnak a fordítók más fordítók munkájáról? (3) Mit gondolnak a fordítók társadalmi megbecsülésükről? (4) Hogyan látják szerepüket a társadalomban?

A fordítók intézményi munkakörülményeivel kapcsolatos kérdések: (1) Hogyan szervezik az intézmények a fordítási munkákat? (2) Végeznek-e szükségletelemzést? (3) Állományi vagy külső fordítókat alkalmaznak? (4) Egyéni fordítókkal vagy fordítóirodákkal állnak kapcsolatban? (5) Hogyan szervezik meg a minőségellenőrzést? (6) Fordításnak vagy dokumentációnak nevezik a munkát?

A fordítók egyéni munkakörülményeivel kapcsolatos kérdések: (1) Hogyan osztják be az idejüket? (2) Hogyan szótáraznak? (3) Milyen referenciaműveket használnak? (4) Használnak-e párhuzamos szövegeket? (5) Kivel konzultálnak? (6) Hogyan nézik át a szövegeket? (7)

Hogyan fejlesztik tudásukat? (8) Hogyan használják a számítógépes segédeszközöket? (9) Másképp dolgoznak-e a műfordítók és a szakfordítók?

2.4. A magyar fordítástudomány létjogosultsága

A 10. tézis külön szól a magyar fordítástudományról. Ennek az az indoka, hogy több tudomány esetében pl. biológia, kémia nincs értelme külön magyar biológiáról vagy kémiáról beszélni, és ez a gondolat néha a nyelvészetben is felmerül. Kiefer Frenec akadémikus például a szemantikával kapcsolatban vetette fel a kérdést a 2004-es Magyar Nyelvészkonferencián, hogy érdemes-e magyar szemantikáról beszélni?

A fordítástudomány esetében a következő a helyzet. Az a tény, hogy valaki egy nemzetközi fordítástudományi konferencián, például Finnországban, angol nyelven előadást tart a spanyol-olasz fordítás kérdéseiről, és azt a teremben ülő németek, franciák és magyarok érdeklődéssel követik, azt mutatja, hogy a fordítástudomány nemzetközi tudomány, ebbe kell bekapcsolódnunk, a fordítástudomány nemzetközi nyelvén kell beszélnünk. De ez nem jelenti azt, hogy a magyar nyelvvel kapcsolatos kutatások ne gazdagítsák a nemzetközi fordítástudományt. Ezért állítja a 10. tézis, hogy „A magyar fordítástudomány célja, hogy minél többet tudjunk meg a magyar fordítók és tolmácsok kognitív átváltási folyamatairól, a fordítás eredményeképp keletkezett magyar szövegekről, és a fordítás funkciójáról a magyar társadalomban.”

Induljunk ki megint az eredményközpontú kutatásokból. Milyenek a fordítás eredményeképp keletkezett magyar szövegek? Károly Krisztina (2007) ezeket „fordítási szöveg”-nek nevezi. Én korábban végeztem kutatásokat az oroszról fordított magyar szövegek „kvázi-helyességéről” (Klaudy 1987), most az angolból fordított magyar szövegekről kellene vizsgálatokat végezni, ha kellő mennyiségű fordítási szöveg állna rendelkezésünkre gépileg lekérdezhető formában. Élen járnak ebben a finnek, a finn fordítási korpuszból sok érdekes cikk és előadás született (Mauranen és Kujamäki 2004).

Jirý Lévy (1965) annak idején a fordítási szövegek univerzális sajátosságának tartotta a lexikai egyszerűsítést és a grammatikai-logikai viszonyok gazdagodását. Eddigi vizsgálataink arról tanúskodnak (Klaudy 2007: 176-181), hogy a magyar szépirodalmi fordításokra nem jellemző a lexikai egyszerűsítés, de ezek kis mintán végzett vizsgálatok számítógépes korpuszadatokkal nincsenek alátámasztva.

A folyamatkutatás is érdekes eredményeket kaphat a magyar tolmácsok szövegeinek elemzéséből. Érdekes lenne megvizsgálni az alábbiakat: Milyen hipotézisük van a magyar tolmácsoknak a mondatok befejezéséről? Milyen tömörítési stratégiákat alkalmaznak a

magyar tolmácsok? Milyen nyelvbottlások jellemzők a magyar tolmácsokra? Hogyan jegyzetelnek a magyar tolmácsok? Mennyire függ kialakított jegyzeteléstechikájuk a forrásnyelv jellegétől, a szónok beszédtempójától, a téma ismertségétől vagy ismeretlenségétől? Két doktori értekezés is készül a témából Bakti Mária a megakadásjelenségeket kutatja (2007), Szabó Csilla pedig a konszekutív tolmácsok jegyzeteiből következtet kognitív folyamataikra (2006).

A harmadik területen, a funkciókutatásban pedig talán még kézenfekvőbb a magyar vonatkozások létjogosultsága: a fordítások funkciója a magyar irodalmi műfajok megteremtésében, a magyar nyelv fejlődésében, a napjainkban végbemenő nyelvi változásokban fontos kutatási terület. Ide tartozik a fordítások funkciója a határon túli magyarok nyelvhasználatában (Lanstyák 2004).

2.5. A fordítás és a magyar nyelv

A 12. tétel arról szól, hogy a fordításnak milyen fontos szerepe van az anyanyelvi nevelésben: a fordítás „az anyanyelvi tudatosítás egyedülállóan hasznos eszköze, mert a fordítás az a tevékenység, amely valódi feladatok elé állítja, és működésbe hozza az anyanyelvi kompetenciát”.

A fordítástudomány általában és konkrétan is szolgálhatja a magyar nyelvi tudatosság fejlesztését. Nézzük először, mit tehet általában: tudatosítja a fordítóknak, tolmácsoknak, idegen nyelvekkel foglalkozó szakemberekben a magyar nyelv és az indoeurópai nyelvek fordítási szempontú különbségeit, és ezzel tudatos magyar nyelvhasználókká neveli őket, akik nincsenek kiszolgáltatva az idegen nyelv hatásának.

Tudatosítja a döntéshozókban és a társadalomban, hogy mindent le kell fordítani magyarra, mert ez a magyar nyelv fennmaradásának és a magyar tudomány fejlődésének záloga.

Tudatosítja az egyetemi vezetőkben és a könyvkiadókban, hogy az angol nyelvű oktatás és az angol tankönyvek használata a "nigériai modellhez" vezet (vö. svéd nyelvű tudományos könyvkiadás megszűnése).

Mit tehet konkrétan? Mint már korábban is írtam, a párhuzamos és összehasonlítható korpuszok létrehozása lenne a legsürgetőbb feladat. A párhuzamos (pl. angol eredeti szaknyelvi szöveg és magyar fordítása) szaknyelvi korpuszok segítségével lehetővé válna a magyar szakmai nyelvhasználat fordításszemponitú leírása, ezen belül például a magyar terminusalkotási szokványok fordításszemponitú leírása: (1) idegen szó megtartása, (2) meglévő magyar szavak jelentésének kibővítése, (3) szóképzés, (4) szóösszetétel, (5) elvonás.

Az összehasonlítható szaknyelvi korpuszok (eredeti magyar szakszöveg vs. fordított magyar szakszöveg) elemzése segítségével lehetővé válna a különböző (jogi, gazdasági) magyar szaknyelvek fordítási szempontú leírása. Választ kaphatnánk ilyen kérdésekre, hogy például milyen eszközei vannak a szövegkohézió megteremtésének az eredeti magyar és a fordított magyar jogi szövegekben: (1) névmás, (2) ellipszis, (3) lexikai ismétlés. Hogyan kezelik a rövidítéseket az eredeti magyar és a fordított magyar gazdasági szövegekben? Mennyire helytálló az a gyakran hangoztatott vélemény, hogy az eredeti magyar szakszövegek kevésbé nominálisak, mint a fordított magyar szakszövegek. Mennyire helytálló az a gyakran hangoztatott vélemény, hogy a fordítások több idegen szót tartalmaznak, mint az eredeti magyar szövegek? Egyelőre csak Pápai Vilma úttörő munkája (2002) szolgáltat angol-magyar szépirodalmi és szakszöveg-korpuszra épülő adatokat. Különösen érdekesek az írásjelek használatának a különbségeiről gyűjtött adatai (pl. pontosvessző gyakori használata az angolban és ritkasága a magyarban).

Előadásomban megpróbáltam néhány általánosan elfogadott alaptételt megfogalmazni a fordítástudományról. Örölnék, ha ezek a tézisek vitát váltanának ki, de félek, ahhoz túl általánosak. A továbblépéshez konkrét nyelvpárokra és szövegtípusokra vonatkozó korpuszalapú empirikus kutatások eredményeire volna szükség.

Irodalom

Bakti M. 2007. Intereferenciális nyelvbotlások a szinkrotohmácsolásban. Heltai P. (szerk.)

XVII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. Pécs-Gödöllő:

MANYE-SZIE. 625–630.

Catford, J. C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. London: OUP.

Englund Dimitrova, B. 2005. *Expertise and Explicitation in the Translation Process*.

Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Holmes, J. 1972. The Name and Nature of Translation Studies. 1st. ed: *APPTS Series of the Translation Studies Section, Department of General Literary Studies*. Amsterdam:

University Press. 2nd. ed. 1988. *Translated*. Amsterdam: Rodopi. 67–80.

Jakobsen, A.L. 2006. Computer Keystroke Logging and Writing, In: Sullivan, K., Lindgren, E. (eds) *Research Methods in Translation – Translog*: Oxford, Amsterdam: Elsevier, 95–105.

Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Klaudy K. 1987. Fordítás és aktuális tagolás. *Nyelvtudományi értekezések* 123. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Klaudy K. 2003. Dinamikus kontrasztok. In: Klaudy K. (szerk.) *Fordítás és tolmácsolás az ezredfordulón. 30 éves az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Központja. Jubileumi évkönyv*. Budapest: Scholastica. 11-22.
- Klaudy K. 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Klaudy K. 2007. A fordítási univerzálékról (különös tekintettel az egyszerűsítésre). In: *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 176–181.
- Kiefer F. 2004. Van-e magyar jelentéstan? Elhangzott: VII. Nemzetközi Magyar Nyelvtudományi Kongresszus. 2004 aug. 29. Budapest MTA.
- Lanstyák I. 2004. Fordítástudomány és kétnyelvűség. *Fordítástudomány* 6. évf. 1. szám. 5–27.
- Lévý, J. 1965. Will Translation Theory be of Use to Translators. In: Italiaander, Rolf (ed.) *Übersetzen. Vorträge und Beiträge vom Internationalen Kongress in Hamburg 1965*. Frankfurt am Main: Atheneum Verlag. 77–82.
- Mauranen, A, Kuusimäki, P. 2004. *Translation universals, Do they exist?* Amsterdam: Benjamins.
- Pápai V. 2002. Az explicitációs hipotézis vizsgálata angol-magyar és magyar-magyar párhuzamos korpuszok egybevetésével – doktori értekezés tézisei. Pajzs Júlia, Klaudy Kinga opponensi véleménye, valamint Pápai Vilma válasza. *Fordítástudomány* 4. évf. 1.szám. 97–122.
- Szabó, Cs. 2006. Language choice in note-taking for consecutive interpreting: a topic revisited, *Interpreting* Vol. 8. No. 2. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins. 129–148.
- Tirkkonen-Condit, S., Jaskelainen, R. (eds) 2000. *Tapping and Mapping the Process of Translating and Interpreting*. Amsterdam: Benjamins.
- Williams, J., Chesterman, A. 2002. *The Map. A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome.